

-SJA UTÓTAGGAL KÉPZETT PASSZÍV, MEDIÁLIS, ANTIPASSZÍV ÉS VISSZAHATÓ IGÉK AZ UKRÁN ÉS AZ OROSZ NYELVBEN

Symkovych Oksana

Bevezetés

Tanulmányom¹ célja, hogy bemutassa a legelterjedtebb *-sja* utótaggal képzett igéket az ukrán és az orosz nyelvben, mégpedig a passzív, a visszaható, a mediális és az ún. antipasszív igéket. Az 1. részben néhány példamondat kíséretében röviden ismertetem a témával kapcsolatos leíró nyelvészeti szakirodalmat, a 2. részben bemutatok néhány korábbi generatív elemzést, a 3. részben pedig bemutatom a vizsgált igitípusok sajátosságait a Lexikai Funkcionális Grammatika keretében.

1. A *-sja* morfémaival képzett igitípusok bemutatása

A *-sja* utótag egy ószláv, tárgyestben álló visszaható névmásból grammatikalizálódott, l. Sevelov (1953, 2009), Haspelmath (1990). A mai keleti szláv nyelvekben ez az utótag kötött morfémaaként kapcsolódik az igéhez, l. Sussex–Cubberley (2006).

Ševelov (1953) hangsúlyozza, hogy a *-sja* formálisan különbözik a prefixumoktól és suffixumoktól, mert a személyrag után található. És valóban, a *-sja* utótagot egy morfológiailag teljes (ragozott) igealakhoz csatoljuk, közvetlenül a személyrag után. Nem változtatja meg az ige idejét, aspektusát, nem utal a nyelvtani nemre és számra sem.

A *-sja* helyettesíthető egy visszaható névmással, de csak abban az esetben, ha egy tranzitív igével használjuk visszaható cselekvés kifejezésére. Az (1)-es példában *-sja* végződésű visszaható mondatok láthatók^{2,3}:

¹ Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Laczkó Tibornak, a tanulmány elkészítése során nyújtott felbecsülhetetlen segítségért, valamint névtelen bírálómnak a rendkívül hasznos tanácsokért és megjegyzésekért a jelen tanulmány és az esetleges további kutatások kapcsán. Minden fennmaradó hiba kizárólag az én felelősségem.

² A továbbiakban az (a) példák ukrán nyelvűek, a (b) példák pedig orosz nyelvűek.

³ A példák transliterációja Ševelov (1963) táblázata alapján történt.

- (1) a. *Vin* *myjet'sja.*
b. *On* *mojetsja.*
 Ō-MASC.NOM mos-PRES.3SG.REFL
 'Ő mosakszik.'

Ševelov (1953) szerint a morféma eredeti funkciója az volt, hogy jelezze a tárgy „hiányát” az ige által kifejezett cselekvésben. Emellett megjegyzi, hogy prefixumokkal kombinálva bizonyos jelentésbeli és igeaspektussal kapcsolatos tulajdonságokat is kölcsönözhet az eredeti igének (bár nem nevezi meg, de valószínűleg az ige akciómínőségére utal).

A mai ukrán és orosz nyelvben számos olyan intranszitiv ige található, amelyek tartalmazzák a *-sja* utótagot, és nem használhatók nélküle. Ezek az inherens *sja*-igék:

- (2) a. *Vona* *smijet'sja.*
b. *Ona* *smejetsja.*
 Ō-FEM.NOM nevet-3SG.IMPERF.
 'Ő nevet.'

A visszaható és az inherens *sja*-igék mellett számos más igealakban is találkozhatunk ezzel a morfémával. Ilyenek a mediális, a passzív, az antipasszív és más igék. A (3)-as példában egy imperfektív passzív mondat látható:

- (3) a. *Pidručnyk* *pyšet'sja* *profesorom.*
b. *Učebnik* *pišetsja* *professorom.*
 Tankönyv-NOM ír-SG.PRES.IMPERF.PASS. professzor-INST.
 'A tankönyv megíratik a professzor által.'
 (A professzor megírja a tankönyvet).

A korábbi leíró nyelvtesztelők gyakran nem tettek különbséget a visszaható és a passzív *-sja* végződésű igék között. Harrison (1967) és Šakhmatov (2001) szerint egy passzív cselekvést az oroszban visszaható igével fejezünk ki (imperfektív aspektusban). Sőt, egyes nyelvészek visszaható passzívként vagy passzív visszahatóként említik az orosz *-sja* morfémás passzív szerkezeteket, vö. Fried (2006), Sussex–Cubberley (2006). Ševelov (1963: 112) hasonlóképpen írja le az ukrán *sja*-passzívt: „az ilyen mondatokban, amelyekben egy visszaható ige fejezi ki a predikátumot, az ágens szinte soha nem jelenik meg, esetleg egyes irodalmi kifejezésekben”.⁴

Egyértelmű, hogy van különbség a passzív és a visszaható *sja*-igék között, hiszen két különböző igealakról van szó, bár morfológiailag megegyez-

⁴ Saját fordítás.

nek. Ráadásul, egy olyan ígét, amelynek van *-sja* végződésű visszaható alakja, nem használhatunk egy passzív cselekvés kifejezésére:

- (4) a. *Vin* *myjet'sja* *hubkoju* / (**Ivanom*).
b. *On* *mojetsja* *močalkoj* / (**Ivanom*).
 Ő- MASC.NOM. mos-PRES.3SG+SJA szivacs-INST / Ivan-INST
 'Ő mosakszik egy szivaccsal.'
 *'Ő megmosatik Iván által. / Iván megmossa őt.'

Isačenko (1960) megjegyzi, hogy azoknak az igéknek, amelyeknek lehet visszaható alakjuk a *-sja* morfémával, nem lehet passzív alakjuk ugyanezzel az utótaggal – mindezt az ige szemantikai sajátosságaival magyarázza, de arra nem tér ki, hogy pontosan mik ezek a sajátosságok.

Ezek a bizonyos szemantikai tulajdonságok szolgáltak alapul az „introvertált” (általában önmagára irányuló) és „extrovertált” (valaki másra irányuló⁵) igék közötti megkülönböztetéshez, l. Haiman (1983), Haspelmath (2005), amely számos nyelvben megfigyelhető, köztük az oroszban és az ukránban. Csak az introvertált igéknek lehet visszaható alakjuk a *-sja* utótaggal (vagy, más nyelvekben egy másik visszaható morfémával), miközben az extrovertált ige csak egy visszaható névmás kíséretében fejezhet ki olyan cselekvést, amelynek az ágense és a *patience* ugyanaz a szereplő. Sem Haiman (1983), sem Haspelmath (2005) nem sorolja fel azokat a szemantikai tulajdonságokat, amelyek segíthetnek egy nem anyanyelvi beszélőnek abban, hogy megállapítsa egy ígéről, hogy introvertált vagy extrovertált-e. Az viszont egyértelműen kiderül Haiman (1983)-ból, hogy ezek többnyire azonos jelentésű igék azokban a nyelvekben, amelyekben van ilyen megkülönböztetés, és olyan cselekvést fejeznek ki, amelyet az ágens általában önmagán végez.⁶ Például, ha valaki tudja, hogy a 'szeret' ige extrovertált, mert az anyanyelvében nincs visszaható alakja, mondjuk a *-sja* morfémával⁷, akkor az egy másik nyelvben sem használható így.

Az (5)-ös és (6)-os példában látható a különbség az „extrovertált” és az „introvertált” igék között, az (5)-ös példában megismétlem az (1)-es példában bemutatott mondatot:

⁵ Haiman (1983) a **self-directed** és **other-directed** kifejezéseket használja.

⁶ Az angolban, például ezek az igék visszaható névmás nélkül is az ágens önmagára irányuló cselekvését fejezik ki (pl. *wash* 'mos' ill. 'mosakszik', *shave* 'borotvál' ill. 'borotválkozik').

⁷ Mindez nem jelenti azt, hogy az 'extrovertált' igéket nem használhatjuk visszaható morfémával, csakhogy ilyenkor megváltozik az ige jelentése is. Ez történik egyes magyar igék esetében is, például: 'gyűlöl valakit – gyűlölködik'.

- (5) a. *Ivan myjet'sja* (#sebe).
 b. *Ivan mojetsja* (#sebja).
 Ivan-NOM mos-1SG.REFL (magát-ACC)
 'Iván mosakszik (#mossa magát).'

A # azt jelzi Haspelmath (2008) alapján, hogy ezt az igét használhatjuk visszaható névmás kíséretében is, de csak abban az esetben, ha a mondat tárgyát szembeállítjuk egy másik tárgyesetben álló főnévvel⁸, például, ha azt akarjuk mondani, hogy 'Iván magát mossa, nem pedig valaki mást'. Ilyenkor fókuszhangsúlyt kap a visszaható névmás.

- (6) a. *Ivan nenvydyt'sja* *(sebe).⁹
 b. *Ivan nenviditsja* *(sebja).
 Ivan-NOM gyűlöl-3SG.PRES+SJA magát-ACC
 'Iván gyűlöli magát.'

Egy *-sja* végződésű visszaható igét nem használhatunk ilyen kontrasztív kontextusban. Továbbá, ahogyan egy „extrovertált” igének nem lehet visszaható alakja a *-sja* morfé mával, ugyanígy egy „introvertált” igének sem lehet *-sja* végződésű passzív alakja, ahogyan az a (4)-es példában volt látható.¹⁰

Úgy tűnik, hogy a magyar igék is hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek: egyes igéknek lehet morfé mával képzett visszaható alakjuk, más igék csakis visszaható névmással fejezhetnek ki visszaható cselekvést. És akárcsak az ukrán és az orosz nyelvben, egyes „extrovertált” igéket használhatunk visszaható morfé mával is, de az így képzett ige nem fejez ki visszaható cselekvést, a szuffixum hatására pedig megváltozik az ige jelentése és argumentumszerkezete¹¹:

- (8) a. *János mosakszik.*
 b. *János gyűlökködik.*
 c. *János gyűlöli magát.*
 d. *János szervezkedik.*

⁸ Haspelmath (2005) ezt kontrasztív kontextusnak nevezi (contrastive context).

⁹ Az orosz nyelvű példa forrása: Haspelmath (2008).

¹⁰ Babby–Brecht (1975) megfigyelte, hogy néhány olyan igének, amelynek lehet visszaható alakja a *-sja* morfé mával, (nagyon ritkán) mégis lehet *-sja* végződésű passzív alakja is, de csak abban az esetben, ha a téma argumentum nem élő entitás: *Pol mojetsja devochkoj.* – 'A kislány mossa a padlót.'

¹¹ Szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Laczkó Tibornak, hogy felhívta a figyelmet erre a hasonlóságra.

-SJA utótaggal képzett passzív, mediális, antipasszív és visszaható igék [...]

A *sja*-igék újabb érdekes tulajdonsága, hogy a percepciót és kogníciót kifejező igéknek nem lehet *-sja* végződésű passzív alakjuk sem az ukrán nyelvben, sem az oroszban, vö. Fried (2006).

A passzív és visszaható¹² igealakok mellett, a *-sja* utótagot mediális, más néven mediopasszív, aktivo-passzív (mediopassive, activo-passive Bresnan (1982) terminológiájában), vagy képzett intranszitiv (derived intransitives Babby (2010) alapján) igékben is használhatjuk. A kizárólag imperfektív *sja*-passzívokkal szemben, a *-sja* végződésű mediális igék lehetnek perfektívák is. Egy ilyen mondatban a *patiens*/théma argumentum alanyként funkcionál, a mediális predikátumot tranzitív igéből képezzük, de az ágens nem jelenik meg a mondatban.

- (9) a. *Joho romany prodajut'sja švydko.*
b. *Jego romany prodajutsja bystro.*
Ő-GEN. regény-PL.NOM elad-3SG.PRES.+SJA gyorsan-ADV
'A regényei gyorsan elkelnek.'

Egyes igék a *-sja* utótaggal az alany állandó állapotát, tulajdonságát vagy szokását fejezik ki:

- (10) a. *Sobaka kusajet'sja.*
b. *Sobaka kusajetsja.*
Kutya-SG.NOM harap-3SG.PRES+SJA
'A kutya harap.'

Az ilyen szerkezeteket „antipasszívoknak” nevezzük, vö. Silverstein (1972), Kulikov (2010). A korábbi leíró nyelvtanok, mint pl. Harrison (1967), Ševolov (1963), azt írták ezekről az igékről, hogy tárgyatlan aktív predikátumok, amelyeket visszaható igével fejezünk ki.

Az antipasszív elnevezés, melyet elsőként Silverstein (1972) használt, arra utal, hogy a passzívvval ellentétes természetű cselekvést fejeznek ki – a *patiens* vagy *théma* argumentum az, amit nem fejezünk ki egy ilyen mondatban, nem pedig az ágens.

Polinsky (2005) szerint a természetes nyelvekben kétféle antipasszív ige létezik – az egyikben egyáltalán nem fejezzük ki a *théma* vagy *patiens* argumentumot, a másikban pedig kifejezhetjük egy komplementum segítségével.

Az ukrán és orosz antipasszívak az első kategóriába tartoznak, és mivel az alany tulajdonságát vagy szokását fejezik ki, mindig imperfektívák. Ha egy ilyen igét mégis perfektív morfológiával látunk el, az ige tulajdonságai

¹² Részletekért a visszaható igék típusairól az orosz nyelvben l. Šakhmatov (2001) és Isačenko (1960).

megváltoznak; tehát csakis imperfektív aspektusban fejez ki ún. antipasszív cselekvést.

A fent bemutatott ige típusok a leggyakrabban használt *-sja* végződésű igék az ukrán és az orosz nyelvben. A fentiek mellett, a *-sja* morfémaival datívuszban álló experienst tartalmazó mondatokban, személytelen, valamint más, kevésbé produktív szerkezetekben is találkozhatunk.

2. A *-sja* végződésű igealakok néhány korábbi generatív elemzése

2.1. *Babby–Brecht (1975), Babby (2010)*

Babby–Brecht (1975) az orosz passzívnek egy korai generatív elemzése volt, amely elvetette Chomsky (1957) transzformációs megközelítését, és azt feltételezte, hogy az aktív és a passzív mondatok egymástól független szerkezetek. A szerzők azt állították, hogy nem létezik kifejezetten „passzív” morféma az oroszban, és hogy a *-sja* a passzív és mediális igékben mindössze a tárgy hiányát jelzi, így ezt a morfémat nem azonosíthatjuk egy konkrét mondattípussal (mert nem egy passzíváló vagy mediális-képző morféma).

Babby–Brecht (1975) megpróbálták feloldani a kétértelműséget a *-sja* végződésű folyamatos passzív és mediális igék között, amit az alábbi példával mutattak be:

- (12) a. *Kalitka* *otkryvas'*.
Kapu-FEM.SG.NOM nyit-FEM.SG.PST.IMPERF+SJA
b. *Vorota* *vidčyn'alys'*.
Kapu-PL.NOM nyit-PL.PST.IMPERF+SJA
'A kapu nyílt (önmagától).' vs. 'A kapu nyílt (mert valaki nyitotta).'

Az elemzésük szerint a mediális olvasat esetében az ágenst nem fejezzük ki, a tárgyat „előléptetjük” alanyi pozícióba. A passzív értelmezésnél az ágens egy 'pro', amelyet nem „léptetünk elő”; itt a mélyszerkezeti tárgy a felszíni szerkezetben alanyi pozícióba kerül. A passzív olvasat akkor lehetséges, ha egyértelmű az ágens jelenléte (a szövegkörnyezet alapján).

Babby (2010) revidálta ennek az elemzésnek a feltételezéseit, nagy részüket el is vetette. Új elemzését az Argumentumstruktúra-alapú Morfoszintaxis-Elméletben (ASBMT) hajtotta végre. Ezt a megközelítést ő maga dolgozta ki korábban, l. *Babby (2009)*.

Ebben a keretben az ige tövek, akárcsak a kötött morféma, saját argumentumstruktúrával (AS) rendelkeznek. Amikor az igehez hozzáadjuk a szükséges affixumokat, az elsődleges argumentumstruktúrájából megkapjuk a derivált argumentumstruktúrát. A mentális lexikon tárolja az ige elsődleges

argumentumstruktúráját, amit egyesítünk az affixumok argumentumstruktúrájával, így megkapjuk a végleges AS-t, amely hatással van a grammatikai viszonyokra a projektált mondatban. Babby elméletében kétféle morfoszintaktikai affixum létezik:

- affixumok, amelyek saját argumentumstruktúrával rendelkeznek, amely egyesül más argumentumstruktúrákkal, ilyen a *-sja* és az angol *-en-* unakkuzatív-képző szuffixum is;
- argumentum-affixumok, amelyek egy argumentum szerepét töltik be, ilyenek a Mohawk nyelvben előforduló igei argumentumok (verb-internal arguments), valamint az argumentum *-sja* az orosz nyelvben.

Babby elmélete tehát két homofón *-sja* affixum létezésével próbál magyarázatot adni a többféle *-sja* végződésű igetípus létezésére.

2.2. Guhl (2010) elemzése a Disztributív Morfológiában

Elemzésében Guhl (2010) a *-sja* végződésű passzív, antikauzatív és antipasszív igékkel foglalkozik a Disztributív Morfológia eszközeivel. Az ő megközelítésében a *-sja* egy funkcionális fej, amely szintaktikailag argumentumként jelenik meg, szemantikailag pedig egy másik, ki nem fejezett argumentum egzisztenciális kvantora.

Guhl a passzív és az antikauzatív igék közötti különbségeket egy agrammatikus példával illusztrálja. Azt állítja, hogy az orosz passzív képes célhatározói mellékmondatot kontrollálni, azonban az általa passzívként használt példamondat nem is passzív, így célhatározói mellékmondattal a szerkezet agrammatikus.

- (13) a. *Esli matč ostanavlivaet-sja, čtoby dat' kartočku*
Ha meccs-NOM megállít+SJA hogy ad-INF lap-ACC
za nesportivnoe povedenije, [...].
-ért sportszerűtlen-NOM.NEUT magatartás.NOM.NEUT

b. *If the match is stopped to card somebody for unfair behaviour*

Guhl angol fordításából láthatjuk, hogy passzívként értelmezi a 'megállít' jelentésű kauzatív igéből képzett antikauzatív igét, a mondat alanyát pedig páciensként, pedig valójában ágens. Tehát, a példa valójában az jelenti, hogy: „Amennyiben a meccs megáll, hogy adjon egy lapot a sportszerűtlen magatartásért”, nem pedig azt, hogy „Amennyiben a meccset megállítják azért, hogy adjanak egy lapot a sportszerűtlen magatartásért”.

A példa, amelyet használ, az Orosz Nemzeti Korpuszból származik, az eredeti szöveg forrása egy futball témájú fórumban található hozzászólás. Az én keresésem eredményei a korpuszban (-*sja* végződésű ige + a célhatározói mellékmondatot felvezető *chtoby* 'azért, hogy' szó) csakis olyan mondatokat tartalmaznak, amelyekben az ige antikauzatív, a célhatározói mellékmondat pedig ágens-orientált, nem pedig téma-orientált, ahogyan az Guhl állítja egyetlen példa alapján:

(14) a. ... *on ostanavlivajetsja, chtoby osmotretsja.*

'... ő megáll, hogy körülnézzen.'

b. *On nakhodit dom brata, ostanavlivajetsja, chtoby peredoxnut'.*

'Megtalálja a fivére házát, és megáll, hogy megpihenjen.'

Ezek a példák arra utalnak, hogy Guhl állításával ellentétben, az antikauzatív igéket nem értelmezhetjük passzívként, ami azt jelenti, hogy kauzatív igéből nem képezhető -*sja* végződésű passzív.

Akárcsak Babby–Brecht (1975), Guhl is azt állítja, hogy a -*sja* végződésű passzív igék csakis imperfektívak lehetnek, Ševelov (1963) ugyanezt írja az ukrán *sja*-passzívokról. Levine (2010) megjegyzi, hogy a nyelvészek között nincs egyetértés ezzel kapcsolatban. Egyes leíró nyelvészek szerint befejezett igéből nem képezhetünk passzív igét a -*sja* morfémaival, vö. Isačenko (1960), mások szerint képezhetünk, de csakis jövő időben, vö. Vinogradov (1967). Harrison (1967) szerint egyes visszaható igék perfektív aspektusban passzív cselekvést fejeznek ki, de ezeket nem használhatjuk eszközhatározós esetben álló élő ágenssel. Levine (2010) arra következtetésre jut, hogy a -*sja* morféma perfektív igék is kifejezhetnek passzív cselekvést, erre utalnak a beszélt és írott orosz nyelvű példái is, de hozzáteszi, hogy ezek meglehetősen ritkán fordulnak elő.

(15) Perfektív passzív szerkezet a -*sja* utótaggal, Levine (2010) egyik példája (a szerző angol fordításával):

a. *Dver' otkrylas' kem-to v parallel'nom mire.*

b. *The door was opened by someone in a parallel world.*

'Az ajtó kinyitott valaki által a túlvilágon.'

('Az ajtót kinyitotta valaki a túlvilágon.')

Ami Guhl (2010) elemzését illeti, a fentiek mellett azt is állítja, hogy a -*sja* végződésű antipasszív igéket interpretálhatjuk passzívként is. Ezt ugyancsak agrammatikusnak tűnő példákkal illusztrálja: két mondatot mutat be, amelyeket „Google keresés során” talált. Ezek a mondatok egyetlen fórum-hozzá-

-SJA utótaggal képzett passzív, mediális, antipasszív és visszaható igék [...]

szólás részei. A (16)-os példában megismétlem a Guhl által bemutatott mondatokat és az általa használt angol fordítást¹³:

(16) a. *V Balaxne primerno kusaetsja sobakami okolo 400 čelovek každyj god.*
'Roughly 400 people are bitten by dogs in Balaxna every year.'
'Balakhnában évente nagyjából 40 embert harapnak meg a kutyák.'

b. *2,5% naselenija Ameriki kusaetsja sobakami každyj god.*
'2,5% of the population of America get bitten by dogs every year.'
'Amerikában évente a lakosság 2,5%-át megharapják a kutyák.'

Az én keresésem az Orosz Nemzeti Korpuszban¹⁴ a *sobaka* főnév és a *kusajetsja* ige kombinációjára egy mondatban három találatot eredményezett egyes számú alakokkal, valamint három másik találatot többes számban; mindegyik esetben az ige antipasszív, mivel az ágens szemantikai szerepét betöltő *sobaka* főnév alanyesetben áll. Ugyanerre az ígére, passzív használatra utaló eszközhatározós esetben álló főnévvel egyetlen találat sem volt a korpuszban.

Mindez arra utal, hogy a *-sja* morfémával képzett passzív és antipasszív igéket nem vehetjük egy kalap alá. Egy antipasszív mondatban az ágens alanyként funkcionál, az implicit téma/patiens argumentumot pedig nem fejezzük ki.

2.3. Soschen (2003) *minimalista elemzése*

Soschen (2003) összehasonlítja az újlatin visszaható klitikumok és az orosz *sja*-igék tulajdonságait. Szerinte az újlatin visszaható igék különböző csoportjai nagyjából megegyeznek a *-sja* végződésű igitípusokkal.

Az orosz *-sja* végződésű visszaható és antikauzatív igék közötti különbséget az alábbi példával mutatja be:

(17) a. *Anna povoračivajetsja.*
Anna-NOM fordul-PRES.IMPERF+SJA
'Anna fordul (körbe).'

b. *Koleso povoračivajetsja.*
Kerék-NOM fordul-PRES.IMPERF+SJA
'A kerék fordul (körbe).'

¹³ Guhl példái az alábbi forrásból származnak: <http://forum.balakhna.ru/viewtopic.php?t=5443>.

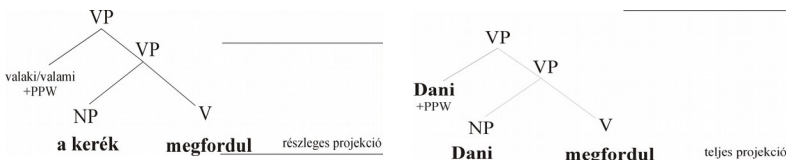
¹⁴ <http://ruscorpora.ru/index.html>

Soschen szerint a (17b) mondatban az ige mögöttes szerkezete két eseményből áll: egy okozó eseményből (valaki vagy valami elfordítja a keréket) és egy eredményből (a kerék megfordul) és csak az eredményt projektáljuk a szintaxisba.

Élő alany esetében a (18)-as mondatban csak egy résztvevő lehetséges, a mögöttes szerkezet itt is két eseményből áll: Dani megfordítja Danit és Dani megfordul.

- (18) *Dani povoračivajetsja posmotret' nazad.*
 Dani.NOM fordul.PRES.IMPERF.+SJA néz.PERF.INF hátra
 'Dani megfordul, hogy hátranézzen.'

Dani itt vagy az okozó vagy az okozott cselekvés elszenvedője lehet, miközben a kerék csakis az okozott cselekvés elszenvedője lehet. Soschen hangsúlyozza, hogy két a szerkezet között van szemantikai eltérés:

1. ábra: Szemantikai eltérés a *-sja* utótaggal képzett antikauzatív és visszaható igék között Soschen (2003) szerint

A (17b) mondat esetében a részleges projekció az egyetlen megoldás, miközben (17)-ben a teljes projekció eredménye egy kétargumentumú predikátum.

Soschen azt feltételezi, hogy ezeknek az igéknek a lexikai szerkezete két tagmondatból áll (**double-clausal lexical structure**), mert a visszaható és antikauzatív cselekvések két eseményből állnak. Az antikauzatív igék csak az eredményt projektálják a szintaxisba.

A visszaható alany egyszerre két pozíciót foglal el: ő az okozó esemény kiváltója, valamint az okozott cselekvés elszenvedője. A két alany között azonossági viszony áll fenn. Amennyiben egy visszaható cselekvést egy tranzitív igével és egy visszaható névmással fejezünk ki, az alany és a névmás között eltérő azonossági viszony lesz. Soschen ezzel magyarázza a kétféle visszaható szerkezet létezését.

Ami az orosz *-sja* végződésű passzív és mediális igéket illeti, Soschen az alábbi angol nyelvű példákkal mutatja be a két szerkezet közötti különbségeket:

- (19) a. *Bureaucrats bribe easily.*
b. *Bureaucrats are easily bribed.*
'A bürokraták könnyen lefizethetők.'

A (19a) mediális mondatban a bürokraták tulajdonsága az, hogy könnyen lefizethetők, az nem derül ki (és nem is lényeges), hogy ki fizeti le őket. A passzív alak esetében az eredményt kötelezően projektáljuk a szintaxisba; itt a 'bürokraták' a rezultatív mondat alanya.

Soschen végül arra a következtetésre jut, hogy az aktív, mediális és passzív szerkezetekben az ige mögöttes lexikai szerkezete ugyanaz, az eltérések abból fakadnak, hogy éppen a szerkezet melyik összetevőit projektáljuk a szintaxisba.

3. A -sja végződésű passzív, mediális, antipasszív és visszaható igék az LFG szemszögéből

Ebben a fejezetben röviden bemutatom a Lexikai Funkcionális Grammatikát, majd a különböző, -sja utótaggal képzett ige típusok tulajdonságainak a leírását ebben a keretben.

3.1 Az LFG bemutatása

A Lexikai Funkcionális Grammatika, amint az már az elnevezésből is kiderül, egy lexikalista generatív nyelvtani modell¹⁵, amely egy mondathoz két különböző szerkezetet rendel: az összetevős (c-struktúra) és a funkcionális (f-struktúra) szerkezetet. Előbbi azt mutatja meg hogyan kerültek elrendezésre a mondat összetevői, az utóbbi pedig az összetevők grammatikai funkcióit tükrözi.

A funkcionális szerkezetben a nyelvekre általában jellemző, univerzális tulajdonságokat figyelhetjük meg – az alapvető grammatikai funkciókat. Az adott nyelvre jellemző sajátosságok az összetevős szerkezet szintjén nyilvánulnak meg – ez a szerkezet hasonlít a chomskyánus modellekből ismert ágrajzokhoz és a mondat összetevőinek az elrendezését mutatja be. Az LFG a Lexikai Integritás Elvét fogadja el, mely szerint a szavak, lexikai tételek a mondatokat felépítő „atomok”, így tovább nem bonthatók.

Lássuk most a (20)-as egyszerű példamondat funkcionális szerkezetét, valamint az ige lexikai tételét, amelyből kiderül, hogy milyen típusú és hány argumentumra van szüksége az adott ige ahhoz, hogy megalkossunk vele egy jólformált mondatot:

¹⁵ Bővebben az LFG-ről magyar nyelven: Laczkó (1987), Komlósi (2001), Kálmán és mtsai (2002), angol nyelven: Bresnan (1982, 2001), Falk (2001).

- (20) a. *Ivan myje avtomobil'.*
 b. *Iván mojet avtomobil'.*
 Iván-NOM mos-PRES.IMPERF.3SG autó-ACC
 'Iván mossa az autót.'

(21) Egy aktív tranzitív ige lexikai tétele:

myty/myt' <(SUBJ), (OBJ)>
 agent patient

SUBJ	[PRED	'Iván'
		NUM	SG
		GENDER	MASC
]		
TENSE	PRES		
PRED	'wash'	<SUBJ, OBJ>	
OBJ	[PRED	'car'
		NUM	SG
		CASE	ACC
]		

2. ábra: A (19)-es példamondat f-struktúrája

Láthatjuk tehát, hogy az ige lexikai tétele tartalmazza az argumentumokra vonatkozó információkat, amelyek a funkcionális szerkezetben is megjelennek.

3.2 Kelling (2006) elemzése

Kelling (2006) a spanyol *se* klitikummal képzett passzív és személytelen mondatokat vizsgálta meg. Amellett, hogy a spanyolban a *se* klitikum nem kapcsolódik közvetlenül az igehez, az ukrán és az orosz nyelvben pedig a *-sja* egy kötött morféma, egy másik fontos eltérés a spanyol *se*-passzív és az ukrán/orosz *sja*-passzív között az ágens teljes hiánya az előbbiben, miközben az utóbbi szerkezetben az ágenst kifejezhetjük egy eszközhatározós esetben álló főnévi csoporttal, ahogyan az a (3)-as példában is látható.

Mindkét esetben a *se* klitikum, illetve a *-sja* utótag hatására megváltozik az ige argumentumstruktúrája.

Bár a spanyol nyelvben az ilyen *se*-passzív szerkezetben nem fejezhető ki az ágens, Kelling szerint így is jelen van, az LCS (Lexikai Konceptuális Struktúra) szintjén. Ezt két teszttel is bizonyítja: az egyikben a passzív

-SJA utótaggal képzett passzív, mediális, antipasszív és visszaható igék [...]

mondathoz hozzáad egy célhatározói mellékmondatot, a másikban pedig ágens-orientált határozószóval módosítja a passzív igét.

Kelling (2006) azt feltételezi tehát, hogy a spanyolban a *se* klitikum a passzív igék esetében implicit információt fejez ki.

3.3 A 'harmadik személy' feltétel

Kelling megjegyzi, hogy a *se*-passzív a spanyolban csakis tranzitív igéből képezhető, ugyanez vonatkozik az ukrán és orosz *sja*-passzívra. Emellett, a spanyol passzív csakis harmadik személyben használható. Ugyanez a szabály érvényes a *sja*-passzívra az ukrán és az orosz nyelvben is, azonban erről nem találtam egyetlen említést sem az általam hivatkozott szakirodalomban (de valamennyi példamondatban 3. személyű igealak szerepel), ezért a példákban leggyakrabban használt igék közül kiválasztottam kettőt, majd korpuszokban rákerestem ezen igék első, második és harmadik személyű alakjaira (a *-sja* végződéssel) egyes és többes számban. A keresést az alábbi korpuszokban hajtottam végre¹⁶:

- Orosz Nemzeti Korpusz (256 m. szó)
- Ukrán írott nyelvi korpusz szépirodalmi és sajtó alkorpuszai (23 és 17 m. szó)

Az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltam össze.

1. táblázat: Az 'épít' és 'teljesít' jelentésű passzív igék *sja*-alakjai az ukrán és az orosz nyelvben

ige	találatok száma					
	1sg	1pl	2sg	2pl	3sg	3pl
stroitsja	7	26	0	2	1723	948
budujet'sja	1	5	0	0	327	137
ispolnijetsja	7 ¹⁷	5	0	0	938	301
vykonujet'sja	0	0	0	0	204	216

A keresés eredményei arra utalnak, hogy a *sja*-passzív az ukrán és az orosz nyelvben is kizárólag harmadik személyben fordul elő. A keresett igék első és második személyben más grammatikai tulajdonságokkal és jelentéssel rendelkeznek, mint a harmadik személyű passzív alakjaik.

¹⁶ <http://www.ruscorpora.ru/en/> és <http://www.mova.info/corpus2.aspx>

¹⁷ Valamennyi egyes és többes számú találat esetén az ige nem passzív, és a jelentése eltér a harmadik személyű alak jelentésétől.

Egy ilyen ige lexikai tétele tartalmazza a harmadik személyre vonatkozó megszorítást, így a mondat (és az f-struktúra) csak akkor lesz jólformált, ha megfelel a megadott feltételnek, vagyis ha az ige alánya harmadik személyű.

(22) Egy passzív *sja*-ige lexikai tétele:

pyšet'sja/ pišetsja	<(SUBJ), (∅ / OBL)>
theme	agent

(↑ SUBJ PERS) =_c 3

3.4. Passzív vs. mediális igék a *-sja* utótaggal az ukránban és az oroszban

Az ukrán és orosz nyelvben ugyanabból az igéből nem csak passzív, hanem mediális igét is képezhetünk a *-sja* végződéssel.

A mediális, más néven aktívó-passzív (**aktívó-passive** Bresnan (1982)-ben) igék kapcsán Nesfield (1898) azt írta, hogy (az angol nyelvben) ezek morfológiailag aktív igealakok passzív jelentéssel.

Valóban, az angol nyelvben az ilyen szerkezeteknek az az érdekessége, hogy a passzivaláshoz hasonló művelet eredményeként jönnek létre, de morfológiailag aktívak maradnak:

- (23) *Jane sells books.*
'Jane könyveket árul.' (aktív)
- (24) *The books sell quickly.*
'A könyvek gyorsan elkelnek.' (mediális)
- (25) *The books are sold by Jane.*
'A könyveket Jane árulja'. (passzív)

Egy ilyen mondatban a téma/patiens argumentum kapja meg az alanyi funkciót, akár csak egy passzív szerkezetben, de az ágenst nem fejezhetjük ki.

Az ukrán és az orosz nyelvben a mediális-képzés során morfológiai változás is történik: az imperfektív aktív igéhez hozzáadjuk a *-sja* utótagot.

Mivel a *sja*-passzívak esetében nem mindig fejezzük ki az ágenst, a mediális igét tartalmazó mondatban pedig egyáltalán nem is fejezhetjük ki, így nem könnyű megkülönböztetni egymástól a *-sja* végződésű passzív és mediális igéket.

A jelek szerint, az ukrán és orosz *sja*-passzívban, akár csak a spanyol *se*-passzívban, az ágens jelen van a LCS-ben akkor is, ha nem fejezzük ki, vagyis ha nem jelenik meg sem az összetevős, sem a funkcionális szerkezetben.

-SJA utótaggal képzett passzív, mediális, antipasszív és visszaható igék [...]

Mindez bizonyítható a Kelling (2006) által használt tesztekkel: a mediálissal ellentétben egy *sja*-passzív szerkezet tartalmazhat (ágens-orientált) célhatározói mellékmondatot:

- (26) a. *Knyhy prodajut'sja, ščob zibraty.*
Könyv.PL árul.PRES.PL.+SJA hogy (CÉLHAT.) összegyűjt.INF
hroši na budivnytstvo likarni.
pénz.NOM építés.LOC. kórház.GEN.
b. *Knigi prodajutsja, čtoby sobrat' den'gi na stroitel'stvo boln'itsy.*
c. The books are being sold to raise money to build the hospital.
'A könyveket azért árulják, hogy pénzt gyűjtsenek a kórház építésére.'

Az ige módosítható egy ágens-orientált határozószóval:

- (27) a. *Kola dostupna i ahresyvo reklamujet'sja.*
b. *Kola dostupna i agressivno reklamirujet'sja.*
Kóla.NOM hozzáférhető és agresszívan reklámoz.PRES.+SJA
c. *Cola is accessible and is advertised aggressively.*
'A kóla hozzáférhető és agresszívan reklámozzák.'

A fenti két példamondat alapján az ágens akkor is jelen van a passzív ige szemantikai szerkezetében, ha nem fejezzük ki a mondatban. A (3)-as példamondatban épp egy ilyen passzív szerkezet volt látható.

A *-sja* végződésű passzív igék esetében tehát két különböző lexikai tétel lehetséges, az egyik esetében, l. (28a), az ágens nem szerepel az ige argumentumstruktúrájában, a másikban pedig, l. (28b), a passzív ige kétargumentumú, az ágenst egy eszközhatározós estben álló főnévi csoporttal fejezzük ki:

- (28) A két különböző *sja*-passzív ige lexikai tétele:
a. *prodavatysja/prodatav'sja* <(SUBJ)>
patient
b. *prodavatysja/prodatav'sja* <(SUBJ), (OBL)>
patient agent

Mindkét ige esetében a lexikai-konceptuális struktúrában két argumentum van jelen.

- (29) A *sja*-passzív argumentumai a lexikai-konceptuális struktúrában:
LCS: agent; patient

Visszatérve a fenti tesztekre, egy mediális igét is módosíthatunk határozószóval, azonban az nem lehet ágens-orientált, erre utal az angol nyelvű példamondat is:

- (30) a. **Joho knyhy prodajut'sja ahresyvno.*
 b. **Jego knigi prodajutsja agressivno.*
 ő-MASC.GEN könyv-PL.NOM elad-PRES.+SJA agresszívan
 *'A könyvei agresszívan kelnek el.'
 c. **His books sell aggressively.*

Ennek az az oka, hogy egy mediális ige esetében az ágens az ige szemantikai szerkezetében sincs jelen. Egy ilyen ige lexikai tételében egy argumentum szerepel, akárcsak a (27a)-ban bemutatott passzív ige estében, azonban a szemantikai szerkezetében is csak egy argumentum van jelen.

- (31) Egy mediális ige argumentuma a lexikai-konceptuális struktúrában:
 LCS: patient

A morfológiailag azonos, *-sja* utótaggal képzett, valamint a más nyelvekben morfológiailag eltérő passzív és mediális igék közötti eltérések tehát az ige szemantikai szerkezetéből fakadnak.

3.5. Antipasszív igék

Az antipasszív igéket tranzitív igékből képezzük (az ágens alanyi funkciójának megtartása mellett), ami Polinsky (2005) szerint azt jelenti, hogy az ige által kifejezett esemény vagy cselekvés valamilyen változást idéz elő vagy hatást fejt ki a tárgyi funkciójú argumentumra nézve. Ugyanakkor egyes nyelvekben (pl. az ukránban és az oroszban is) ezt az argumentumot nem fejezik ki. Van tehát egy intranszitivus igénk, de az ige szemantikai szerkezetében mégis jelen lehet a *patiens*/téma argumentum, hiszen az ilyen igéknek épp az a lényege, hogy az általuk kifejezett cselekvés grammatikailag ki nem fejezett személyekre vagy tárgyakra irányul.

- (32) A (10)-es példamondatban szereplő *kusajet'sja* 'harap' ige lexikai tétele:
 kusatysja/kusat'sja <(SUBJ)>
 agent

A lexikai tételben szereplő argumentumstruktúra megegyezik az intranszitivus igék argumentumstruktúrájával. Például, az *alszik* ige esetében szintén egyetlen argumentumunk van, amely az ágens szemantikai szerepét tölti be. Azonban Polinsky (2005) szerint egy „antipasszív” ige esetében a *patiens* implicit argumentumként van jelen azokban a nyelvekben, amelyekben szintaktikailag nem fejezzük ki ezt az argumentumot. Ezek szerint, az antipasszív igéknél a *patiens* argumentum jelen van a lexikai konceptuális struktúrában, de nem szerepel az ige lexikai tételében.

- (33) Egy antipasszív ige argumentumai a lexikai-konceptuális struktúrában:
LCS: agent; patient

3.6. Visszaható szerkezetek a *-sja* utótaggal és a *sebja/sebe* visszaható névmással az ukrán és az orosz nyelvben

Ahn (2006) szerint az orosz nyelvben létező két visszaható szerkezet, l. (5a) és (5b), nem azonos szemantikailag. A visszaható névmást tartalmazó szerkezetben arra kerül a hangsúly, hogy az ágens magát mossa, nem pedig valaki mást. Haspelmath (2008) is említi ezt a sajátosságot. A visszaható névmásos szerkezetben tehát hangsúlyozzuk a *patiens* kilétét, a *-sja* utótaggal képzett visszaható ige esetében az ágens szintén önmagán hajtja végre a cselekvést, de a hangsúly a cselekvésen van. A két visszaható szerkezet f-struktúrája eltérő. A névmásos visszaható szerkezet esetében az ige tranzitív marad, a tárgyi funkciójú visszaható névmás pedig koreferens az ágenssel:

- (34) a. *Vin* *myje* *sebe.*
b. *On* *mojet* *sebja.*
 Ő-MASC.NOM mos-PRES.3SG magát-ACC
 'Ő mossa magát.'

SUBJ	[PRED	'PRO'
		PERS	3
		NUM	SG
		GENDER	MASC
]	
TENSE		PRES	
PRED		'wash' <SUBJ, OBJ>	
OBJ	[PRED	'PRO'
		CASE	ACC
		REFL	+
]	

2. ábra: A (34)-es példamondat f-struktúrája

A visszaható névmásos szerkezetben a névmás fókuszhangsúlyt kap, az alanyként funkcionáló ágens pedig a topik. Ezzel szemben, a *-sja* utótaggal képzett visszaható ige esetében, mivel nem történik fókuszálás, a cselekvésen van a hangsúly.

Holloway King (1995) szerint az orosz mondatban (akárcsak a magyarban) a szórend az összetevők diskurzusfunkcióira utal. A már ismert

információ (topik) megelőzi az új információt (fókusz). A diskurzusfunkciókat belekódolhatjuk az f-struktúrába. A TOPIC és a FOCUS funkciókat kezelhetjük az f-struktúra attribútumaiként, értékeik a megfelelő összetevők f-struktúrái, hasonlóan a SUBJ és OBJ értékeihez, vö. Holloway King (1996: 216). Tulajdonképpen, a TOPIC vagy FOCUS értéke azonos valamelyik grammatikai funkció értékével. Tehát, ha egy összetevőnek van diskurzus funkciója egy mondatban, akkor van grammatikai funkciója is. Természetesen, ez nem azt jelenti, hogy ugyanaz az összetevő kétszer jelenik meg az f-struktúrában, hanem azt, hogy két attribútumnak azonos az értéke.

TOPIC	<table style="border: none;"> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">[</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">PRED</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">‘Iván’</td> <td style="border: none;">]</td> </tr> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">NUM</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">SG</td> <td colspan="2" style="border: none;"></td> </tr> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">GENDER</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">MASC</td> <td colspan="2" style="border: none;"></td> </tr> </table>	[PRED	‘Iván’]	NUM	SG			GENDER	MASC		
[PRED	‘Iván’]										
NUM	SG												
GENDER	MASC												
TENSE	PRES												
PRED	‘wash’ <SUBJ, OBJ>												
FOCUS	<table style="border: none;"> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">[</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">PRED</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">‘car’</td> <td style="border: none;">]</td> </tr> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">NUM</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">SG</td> <td colspan="2" style="border: none;"></td> </tr> <tr> <td style="border: none; padding-right: 5px;">CASE</td> <td style="border: none; padding-right: 5px;">ACC</td> <td colspan="2" style="border: none;"></td> </tr> </table>	[PRED	‘car’]	NUM	SG			CASE	ACC		
[PRED	‘car’]										
NUM	SG												
CASE	ACC												

3. ábra: A (34)-es példamondat f-struktúrája a diskurzusfunkciókkal

Ezzel szemben a *-sja* végződésű visszaható ige egyargumentumú, ahol a *patiens* és az *agens* ugyanaz a személy. Dimitriadis–Everaert (2014) megvizsgálták a kapcsolatot a két thematikus szerep és az egy szintaktikai argumentum között a visszaható igékben (többek között a magyar visszaható szerkezetekben is). Szerintük a morfémmával képzett visszaható igék (mint pl. a magyar *borotválkozik*) és az inherensen visszaható igék (mint az angol *shave*) bár szintaktikailag intranszítívak, szemantikailag mégis kétargumentumú predikátumok.

Lexikai-funkcionális megközelítésben ez azt jelenti, hogy az ige lexikai tételében egy argumentum szerepel, amely alanyként funkcionál a mondatban, azonban ez az argumentum két szemantikai szerepet tölt be – az *agens*-ét és a *patiens*-ét. Tulajdonképpen egy komplex szemantikai szerepről van szó – a cselekvés végrehajtója és „elszenvedője”. A (32)-es példában egy ilyen ige lexikai tétele látható.

- (35) Egy visszaható ige lexikai tétele:
mytysja/myt'sja <(SUBJ)>
agent, patient

Ezzel szemben a (33)-ban használt tranzitív ige lexikai tételében a patiens szerepét a második argumentum tölti be:

- (36) Egy tranzitív ige lexikai tétele:
myty/myt' <(SUBJ), (OBJ)>
agent patient

Tulajdonképpen a (35)-ben bemutatott visszaható ige képzésekor intranszitiválás történik, az ige egyargumentumú lesz, azonban ennek az argumentumnak összetett a szemantikai szerepe. Ez nem sérti a funkciók és argumentumok közötti biunicitás elvét¹⁸, hiszen egy argumentum egy szintaktikai funkciót tölt be, illetve egy funkcióhoz egyetlen argumentum társul, ennek az argumentumnak pedig komplex a szemantikai szerepe a szerkezetben. Az alábbi f-struktúrában látható az egy argumentum és a mondatban betöltött funkciója (az információs szerkezetben ez az argumentum a topik szerepét tölti be).

SUBJ	PRED	'PRO'
	PERS	3
	NUM	SG
	GENDER	MASC
TENSE	PRES	
PRED	'wash' <SUBJ>	
REFL	+	

4. ábra: Az (1)-es példamondat f-struktúrája

A két visszaható szerkezet között tehát az a lényeges eltérés figyelhető meg, hogy az előbbiben a tárgyi funkciójú visszaható névmás utal arra, hogy az ágens és a patiens ugyanaz a személy, a másik szerkezetben pedig ez a visszaható ige sajátos argumentumstruktúrájából derül ki.

Innen látható, hogy az LFG-ben nem csak a különböző szerkezetekben megfigyelhető eltérő grammatikai funkciókat tudjuk egyszerűen bemutatni, hanem az információs szerkezetben megfigyelhető eltéréseket is.

¹⁸ „A szemantikai argumentumok és a hozzájuk rendelt grammatikai funkciók között minden lexikai formában egy-egy megfelelésnek kell fennállnia.” (Koplósy (2001))

Összefoglalás

Tanulmányomban bemutattam a különböző *-sja* végződésű ige típusokat két keleti szláv nyelvben, különös tekintettel a passzív és a mediális igék közötti eltérésekre, valamint a két féle visszaható szerkezetre, és arra jutottam, hogy a spanyol *se*-passzívhoz hasonlóan, az ukrán és orosz *sja*-végződésű passzív esetében az ágens jelen van az ige szemantikai szerkezetében akkor is, amikor nem jelenik meg a mondatban. Ami pedig a visszaható igéket illeti, a *-sja* utótaggal képzett reflexív igének összetett a szemantikai szerepe, így egyargumentumú predikátumként mégis két szemantikai szereper tölt be.

Az itt bemutatott igék többé-kevésbé egyformán viselkednek a két vizsgált nyelvben, ez azonban nem minden *-sja* utótaggal képzett igealak esetében van így. További kutatásaimban az ukránban és az oroszban megfigyelhető, a *-sja* morfémával kapcsolatos eltérő jelenségeket szeretném tanulmányozni, részletesebben megvizsgálni az itt bemutatott szerkezeteket, valamint a kevésbé produktív *-sja* végződésű ige típusokat.

Hivatkozások

- Babby, Leonard H. – Brecht, Richard D. 1975. The syntax of voice in Russian. *Language* **51**: 342–367.
- Babby, Leonard H. 2009. *The Syntax of Argument Structure*. Cambridge Studies in Linguistics 120, Cambridge, Cambridge University Press.
- Babby, Leonard H. 2010. Á la Recherche du Temps Perdu: Russian -SJA and -EN- in ASBMT. *Russian Language Journal* **60**. Divergent Thinking: Prospectives on the Language Enterprise in the 21st Century.
- Bresnan, Joan (ed.) 1982. *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Cambridge, MIT Press.
- Bresnan, Joan 2001. *Lexical-Functional Syntax*. Oxford, Blackwell.
- Dimitriadis, Alexis – Everaert, Martin 2014. How Many Theta Roles in a Reflexive Verb? *Acta Linguistica Hungarica* **61**: 247–269.
- Falk, Yehuda N. 2001. *Lexical-functional grammar*. Stanford, CSLI Publications.
- Fried, Miriam 2006. Agent-backgrounding as a functional domain: reflexivization and passivization in Czech and Russian. In Benjamin Lyngfelt – Torgrim Solstad (eds.): *Demoting the agent: passive, middle and other voice phenomena*. Amsterdam, John Benjamins, 83–110.
- Guhl, Marcel 2010. Towards a Syntactic Analysis of Russian -sja. *Russian Linguistics* **34**: 261–283.
- Haiman, John 1983. Iconic and Economic Motivation. *Language* **59**: 781–819.
- Harrison, William 1967. Expression of the Passive Voice. In Dennis Ward (ed.): *Studies in the Modern Russian Language*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Haspelmath, Martin 1990. The grammaticization of passive morphology. *Studies in Language* 14(1): 25–71.
- Haspelmath, Martin 2008. A frequentist explanation of some universals of reflexive marking. *Linguistic Discovery* 6(1): 40–63 (free online journal, Dartmouth College).
- Holloway King, Tracy 1995. *Configuring topic and focus in Russian*. Stanford, CSLI Publications.
- Isačenko, Aleksandr 1960. *Grammaticeskij Stroy Russkogo Jazyka v Sopostavlenii so Slovatskim*. Bratislava, Izdatel'stvo Slovatskoj Akademii Nauk.
- Kálmán László és mtsai (szerk.) 2002. *Lexikalista elméletek a nyelvészetben - Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XIII*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kelling, Carmen 2006. *Spanish se-constructions: The Passive and the Impersonal Construction*. Proceedings of the LFG06 Conference. Stanford, CSLI Publications.
- Komlósy András 2001. *A lexikai-funkcionális grammatika mondatának alapfogalmai*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kulikov, Leonid 2010. Voice typology. In Jae Jung Song (ed.): *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford, Oxford University Press, 368–398.
- Laczkó, Tibor 1989. A lexikai-funkcionális grammatika főbb jellemzői. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVII*: 367–374.
- Levine, James S. 2010. On the Status of Russian Perfective Passives in -sja. *Russian Language Journal* 60: 37–51.
- Nesfield, John 1898. *Manual Of English Grammar And Composition*. London, Macmillan and Co.
- Polinsky, Maria 2005. Antipassive constructions. In Martin Haspelmath és mtsai (eds.): *The world atlas of language structures*. Oxford, Oxford University Press.
- Šakhmatov, Aleksei 2001. *Sintaksis Russkogo Jazyka*. Moszkva, URSS.
- Ševelov, George Y. 1953, 2009. *Narys Sučasnoji Ukrajins'koyi Literarnoyi Movy*. Kyiv, Tempora.
- Ševelov, George Y. 1963. *The Syntax of Modern Literary Ukrainian*. The Hague, Mouton.
- Soschen, Alona 2003. *On Subject and Predicates In Russian*. PhD dissertation. Ottawa, Ontario, Canada.
- Sussex, Roland – Cubberley, Paul 2006. *The Slavic Languages*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Vinogradov, Viktor 1947. *Russkij Jazyk. Grammaticeskoje Učeniye o Slove*. Moszkva, Učpedgiz.